

1. Cel naukowy grantu. Celem projektu jest dokonanie opisu oraz wyjaśnienia zjawiska karier przestępczych tzw. białych kołnierzyków, ukazaniu cech charakterystycznych tych karier oraz występujących pomiędzy nimi podobieństw i różnic oraz porównanie karier przestępczych tej kategorii sprawców z karierami kryminalnymi sprawców przestępstw pospolitych. W ramach badania karier kryminalnych „białych kołnierzyków” zbadane zostaną również takie zagadnienia jak: punkty zwrotne w życiu sprawców, czynniki ryzyka inicjujące zachowania niezgodne z prawem oraz czynniki chroniące przed przestępczością a także kształtowaniu się tzw. krzywej przestępczości.

Główny problem badawczy wyraża się w pytaniu: jakie cechy socjodemograficzne posiada sprawca zaliczony do przestępczości białych kołnierzyków oraz jakie są uwarunkowania i przebieg jego kariery kryminalnej? W zakresie przebiegu kariery przestępczej interesujące jest określenie podłoża kariery kryminalnej i jej genezy, częstotliwości i struktury popełnianych przez badanego przestępstw, ewentualnego występowania przerw w działalności przestępczej bądź zmiany profilu prowadzonej działalności oraz przyczyn i okoliczności czasowego bądź trwałego, odstąpienia od przestępczości. Efektem projektu będzie również stworzenie typologii „białych kołnierzyków”.

2. Znaczenie projektu. Perspektywa *life course*, pomimo stosunkowo krótkiego okresu wykorzystania tego paradygmatu w badaniach nad przestępstwem i przestępczością (nie koncentrowanie się na określonym zachowaniu przestępnym, lecz trajektoriach rozwojowych), pozwoliła na istotne poszerzenie wiedzy w zakresie karier kryminalnych (*life course criminology*). Jej znaczenie dla rozwoju kryminologii jest niezaprzeczalne (Thornberry Krohn 2003). Badania takie prowadzone są przez najważniejsze dla tej dyscypliny ośrodki naukowe (m.in. Maryland, Cincinnati). Mimo tego nadal w perspektywie europejskiej oraz światowej nieliczne są analizy odnoszące się do szczególnej, ze względu na kryteria podmiotowe i przedmiotowe, grupy sprawców przestępstw typu *white collar crime* (Piquero Benson 2004, DeLisi Piquero 2011). Większość badań koncentruje się na przestępczości nieletnich i przestępczości pospolitej. Prezentowana propozycja grantowa przyczyni się, więc do uzupełnienia wiedzy (debata teoretyczna i empiryczna) o mechanizmach powstania, rozwoju, czynnikach ryzyka oraz trajektoriach karier przestępczych (np.: sprawstwa późnego, związanego z akumulacją określonej wiedzy i doświadczenia, osiągnięciem określonej pozycji zawodowej czy społecznej). Umożliwia ona zbadanie sprawców o odmiennej strukturze sposobności, zależności sytuacyjnej, technikach neutralizacji czy motywacji. Pozwala także na przedstawienie fenomenu na tle innych, najistotniejszych dla dziedziny, teorii kryminologicznych, m.in. w świetle badań rozwojowych (Moffitt 1993, Sampson Laub 1993, Hagan 1997, Moffitt Caspi Rutter Silva 2001), teorii samokontroli (Simpson Piquero 2002), nieformalnej kontroli społecznej, przestępczego stylu życia (Walters Geyer 2004), racjonalnego wyboru, agencji czy ogólnej teorii przestępczości (Gottfredson Hirschi 1990).

3. Ogólny plan badań. Realizacja projektu została przewidziana na 36 miesięcy. W pierwszym okresie zostaną przeprowadzone badania ilościowe. Równoległe wykonane będą analizy jakościowe oparte o autorski pogłębiony retrospektywny wywiad historii życiowej. W trzecim okresie uzyskany zbiór danych poddany zostanie procesowi eksploracji danych. W ostatnim interwale uzyskane wyniki zostaną uogólnione i umiędzynarodowione.

W trakcie realizacji badań wykorzystane będą różnorodne metody i techniki badawcze takie jak: analiza danych zastanych, analiza skazań w Krajowym Rejestrze Karnym, analiza akt spraw karnych, analiza akt penitencjarnych, analiza statystyczna zgromadzonego zbioru danych oraz pogłębiony indywidualny retrospektywny wywiad drogi życiowej.

4. Szczegółowe cele badawcze. Przyjęta metoda badań mieszanych pozwoli na uzyskanie nowej istotnej wiedzy o mechanizmach powstania, rozwoju (weryfikacja tezy 1, 2, 3,9,11), czynnikach ryzyka (t. 2, 3, 5), czynnikach ochronnych (t. 5), dynamice (t. 7, 9), częstotliwości (t. 2, 3, 7), punktach zwrotnych (t. 8), technikach neutralizacji (t. 6) oraz trajektoriach karier przestępczych (t. 4). Opracowane zostaną typy karier kryminalnych (t. 11). Analizie poddany zostanie wpływ czynników społecznych i gospodarczych na ich kształtowanie. Wszystkie wyniki będą prezentowane na szerszym tle analiz historycznych oraz najnowszych danych międzynarodowych (kryminologia międzynarodowa, kryminologia porównawcza) dotyczących zagadnienia kształtowania się karier kryminalnych.